

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2018-4-62-7>

УДК 658.1:338.24

Кракос Ю.Б.

кандидат економічних наук, доцент,
Національний аерокосмічний університет
імені М.Є. Жуковського «ХАІ»

Андрієнко А.Е.

магістр
Національний аерокосмічний університет
імені М.Є. Жуковського «ХАІ»

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ БЮДЖЕТНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НА ПРИКЛАДІ НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ІНСТИТУТУ

За сучасних умов господарювання організації виконують досить складні завдання захисту їхніх економічних інтересів та забезпечення стабільного розвитку. Одним із факторів, що дає можливість організаціям забезпечити свою фінансову незалежність та вчасну реакцію на наслідки впливів зовнішніх та внутрішніх процесів економіки, є система управління фінансовою безпекою. У статті розглянуто особливості функціонування бюджетних організацій, підходи до визначення поняття «фінансова безпека», на основі обраної методики оцінки фінансової безпеки підприємств сформовано систему показників для оцінки фінансової безпеки бюджетних організацій та проведено аналіз фінансової безпеки таких організацій.

Ключові слова: безпека, фінансова безпека, бюджетна організація, індикатори, інтегральний показник.

В современных условиях хозяйствования организации выполняют довольно сложные задачи защиты их экономических интересов и обеспечения стабильного развития. Одним из факторов, который дает возможность организациям обеспечить свою финансовую независимость и своевременную реакцию на последствия воздействий внешних и внутренних процессов экономики, является система управления финансовой безопасностью. В статье рассмотрены особенности функционирования бюджетных организаций, подходы к определению понятия «финансовая безопасность», на основе выбранной методики оценки финансовой безопасности предприятий сформирована система показателей для оценки финансовой безопасности бюджетных организаций и проведен анализ финансовой безопасности таких организаций.

Ключевые слова: безопасность, финансовая безопасность, бюджетная организация, индикаторы, интегральный показатель.

Krakos Julia, Andrienko Anastasia. FINANCIAL SECURITY MANAGEMENT FEATURES OF PUBLIC SECTOR ENTITY ON THE EXAMPLE OF THE RESEARCH AND DEVELOPMENT INSTITUTE

Public sector entities are institutions which are on public provision and perform all kinds of non-profit functions in science, education, health, culture, social protection, employment, physical culture and sports, as well as in other areas. In up-to-date conditions the management of organizations executes quite difficult tasks of protecting their economic interests and providing with stable development. One of the factors which gives organizations the opportunity to provide with their financial independent and engages for well-timed reaction to consequences of external and internal processes of the economy is the system of financial security management. The research of financial security problems began to appear in the scientific literature not so long ago. It should be noted that they become more actual. In current unstable management conditions the risks, more often accom-

pany the economic relations of enterprises, i.e. they are feature of its activity, including the financial activity, and therefore enterprises need internal diagnostics and prediction of their condition in terms of financial security. Also modern enterprises need to monitor and define a system of indicators which show the state of enterprise security and to take measures to prevent threats for normalization their financial activities. As there is not a single approach to assessing the financial security of enterprises, to the definition of indicators that characterize it, the issue of providing with the financial security of enterprises, providing with the stability of their financial activities in difficult economic conditions becomes more popular. This article shows approaches to the definition of the concept of «financial security», the features of the functioning of budgetary organizations; the scorecard to assess the financial security of budgetary organizations is formed based on the selected methodology for assessing the financial security of enterprises and analyzed the financial security of such organizations.

Key words: security, financial security, budget organization, indicators, integral indicator.

Постановка проблеми. У сучасних нестабільних умовах господарювання ризику все частіше супроводжують фінансово-економічну діяльність підприємств різних форм власності. Перед підприємствами виникає необхідність:

1) внутрішньої діагностики та прогнозування стану підприємства з погляду забезпечення фінансової безпеки діяльності від прояву загроз;

2) побудови системи індикаторів та їх граничних значень для моніторингу стану захищеності підприємства;

3) вживання заходів запобігання загрозам.

Останнім часом наукова діяльність організацій набуває все більшого поширення. Та для забезпечення їхньої діяльності необхідний достатній рівень фінансування та фінансової безпеки таких організацій.

Упродовж 2017 р. науково-дослідні роботи (НДР) в Україні виконували 963 організації, 45,8% з яких належали до державного сек-

тору економіки, 39,0% – до підприємницького, 15,2% – до сектору вищої освіти. Загальний обсяг витрат на виконання НДР власними силами організацій становив 13 379,3 млн. грн (у 2016 р. – 11 530,7 млн грн), з якого 53,5% – витрати на оплату праці (у 2016 р. – 49,9%). Частка фінансування витрат на виконання НДР за рахунок державного бюджету становила 35,4% (у 2016 р. – 32,1%) [1].

На рисунку 1 наведено частку витрат за роками на виконання НДР у ВВП у відсотках.

Таким чином, можна сказати, що витрати на НДР в організаціях проводяться не лише за рахунок коштів державного бюджету, значна кількість витрат фінансується і за власні кошти організацій.

За останні 2 роки кількість організацій, які займаються НДР, скоротилася на 9. Це пов'язано з коливаннями неврівноваженої та незбалансованої економічної системи.

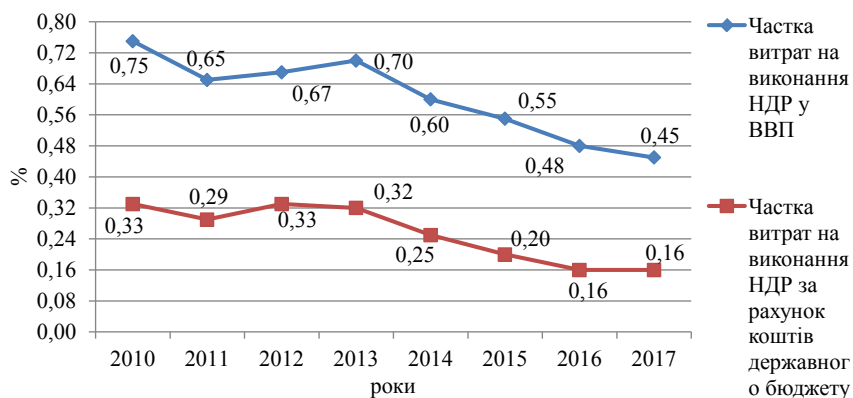

Рис. 1. Частка витрат на виконання НДР у ВВП

Джерело: побудовано авторами на основі [1]

Для запобігання та усунення негативних впливів на безпеку організації, у тому числі і фінансову безпеку, необхідно мати комплексну систему індикаторів, за допомогою якої можна вчасно виявити пробіли у фінансовому стані організації та визначити рівень фінансової безпеки.

Об'єктом дослідження було обрано науково-дослідний інститут, який займається НДР та фінансується за рахунок власних та бюджетних коштів. Для довгої та стабільної роботи, для зберігання ліквідності, платоспроможності організації необхідний постійний моніторинг фінансової безпеки. Тому потреба у дослідженнях щодо вирішення проблем управління фінансовою безпекою організації стає дуже важливою.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Вітчизняні вчені досліджували проблеми фінансової безпеки підприємств. Слід відзначити праці таких науковців, як М.П. Войнаренко, О.Ф. Яременко [2], Т.Б. Кузьменко [3], Я.І. Мулик [4], Ю.Б. Кракос [5].

Велика кількість наукових досліджень свідчить про те, що поняття фінансової безпеки підприємств є комплексним, його потрібно розглядати всебічно, тому виникає необхідність у систематизації теоретичних підходів до оцінювання фінансової безпеки, за результатами якої можна розробити відповідні рекомендації.

Мета статті полягає у визначенні особливостей функціонування бюджетних організацій, проведенні аналізу наявних методик оцінки фінансової безпеки підприємств та формуванні набору індикаторів для оцінки фінансової безпеки бюджетних організацій та застосування її на практиці.

Виклад основного матеріалу. Керівники підприємств у процесі своєї діяльності наражаються на різноманітні ризики. Вплив ризиків на функціонування підприємства може привести до негативних наслідків і до банкрутства. Гарантування захисту існування і функціонування підприємства стає можливим лише за умов забезпечення та підтримання незалежного рівня його безпеки. Визначення кількісних та якісних показників для оцінки

рівня економічної безпеки дасть можливість забезпечити безпеку підприємства [2, с. 60].

Термін «безпека» почав використовуватись із 1190 р. У перекладі з грецької мови «безпека» означає «володіти ситуацією». У найбільш загальному розумінні поняття «безпека» – це стан захищеності від будь-чого [3, с. 120].

Увага науковців прикута до питань формування системи фінансової безпеки підприємства, побудови ефективного механізму управління нею, вивчення теоретичних та методологічних основ фінансової безпеки.

Загалом фінансову безпеку підприємств уявляють як механізм, що, з одного боку, забезпечує стабільність фінансової системи суб'єкту шляхом використання захисних фінансових інструментів, а з іншого – забезпечує її ефективність шляхом організації раціонального використання фінансових ресурсів [4, с. 196].

Також як для комерційних підприємств, так і для бюджетних організацій забезпечення фінансової безпеки є важливим питанням. Для визначення поняття «фінансова безпека бюджетних організацій» слід розглянути особливості функціонування бюджетних організацій.

1. Бюджетні організації в державному секторі діють за умов бюджетних обмежень у формі асигнувань, які набирають чинності після затвердження відповідними законодавчими актами [5, с. 471].

2. Фінансово-господарська діяльність бюджетних організацій як суб'єктів господарювання характеризується низкою особливостей [6, с. 370]:

– вони діють на правах державної власності. Таке положення визначає порядок придбання цінностей за державні кошти, формування власного капіталу як основи для започаткування та подальшого здійснення діяльності;

– належать до неприбуткових організацій, метою їхньої діяльності є не отримання прибутку, а надання нематеріальних послуг;

– у процесі надання нематеріальних послуг здійснюють видатки, які за економічним змістом відрізняються від витрат суб'єктів підприємницької діяльності. Під видатками розуміють державні платежі, що не підлягають повер-

ненню, тобто такі платежі, які не створюють і не компенсують фінансові вимоги;

– не наділяються оборотними коштами, їхнє фінансове становище визначається своєчасністю і повнотою надходження асигнувань із відповідних бюджетів чи оплатою рахунків згідно з прийнятими зобов'язаннями.

3. Бюджетні організації фінансуються коштами державного бюджету, тому поняття «банкрут» у бюджетних організаціях відсутнє. Діяльність бюджетних організацій може припинитися лише за рішенням президента чи уряду держави.

Потреби бюджетних організацій лише частково задовольняються наданням коштів загального фонду бюджету. Нині роль власних доходів у забезпеченні та функціонуванні бюджетних організацій зростає. Основними джерелами надходження коштів є надання платних послуг, виконання робіт, благодійні внески, а також кошти від продажу майна та іншої діяльності.

Метою роботи бюджетних організацій не є отримання прибутку, їхня діяльність спрямована на задоволення соціальних, культурних та інших потреб суспільства і здійснюється в загальнодержавних інтересах для залучення додаткових фінансових ресурсів.

Економіка країни не може існувати без раціонального використання державних коштів. Тому питання вивчення та оцінки бюджетних установ стає більш важливим.

Отже, виходячи з вищенаведеного, можна сказати, що суть фінансової безпеки бюджет-

них організацій полягає в раціональному використанні бюджетних коштів, яке забезпечує організації стабільний розвиток, платоспроможність, фінансову стійкість для задоволення потреб суспільства.

У процесі вивчення та опрацювання економічної літератури було визначено, що усі методи оцінки фінансової безпеки підприємства поділяються на групи (рис. 2).

Оцінка рівня фінансової безпеки проводиться на основі діагностики фінансового стану та результатів діяльності підприємства, що відображені у фінансовій звітності підприємства.

Основним джерелом інформації про діяльність бюджетних установ є фінансова та бюджетна звітність.

Фінансові звіти характеризують фінансовий та майновий стан бюджетної установи та відображають результати їхньої діяльності.

Бюджетна звітність містить інформацію про стан та виконання бюджету організації за період, про рух необоротних активів та запасів та іншу інформацію.

Фінансова звітність слугує джерелом інформації про стан та результати діяльності для комерційних структур, для бюджетних організацій він не надає повної інформаційної для аналізу та управління. Тому ключовою залишається бюджетна звітність.

У статті пропонується застосувати методику Ю.Б. Кракос та Р.О. Разгона [8], яка розроблена для оцінки комерційних підприємств, та удосконалити її для оцінювання фінансової безпеки бюджетної організації.

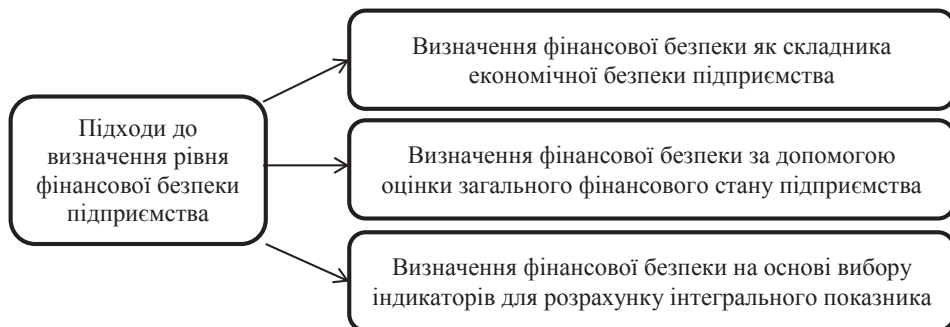

Рис. 2. Основні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства

Джерело: побудовано авторами на основі [7]

На основі аналізу наукових робіт вітчизняних і закордонних учених-економістів було відібрано низку показників за чотири групи (ефективність діяльності, ділова активність, ліквідність та платоспроможність, фінансова стійкість), які найбільш характерні для оцінки фінансової безпеки підприємства. Експерти визначали значущість кожного показника шляхом присвоєння йому «1» (велика значущість) або «0» (незначна значущість). Перевірка ступеня достовірності отриманої інформації здійснювалася за допомогою коефіцієнту конкордації, тобто загального коефіцієнту рангової кореляції для групи із m експертів, який показує узгодженість думок експертів.

Таким чином, інтегральний показник фінансової безпеки бюджетної організації слід розраховувати за такою формулою:

$$S_{\text{ФБП}} = S_{\text{ЕД}} + S_{\text{ДА}} + S_{\text{ЛП}} + S_{\text{ФС}}, \quad (1)$$

де $S_{\text{ЕД}}$ – комплексний показник оцінки ефективності діяльності, бали;

$S_{\text{ДА}}$ – комплексний показник оцінки ділової активності, бали;

$S_{\text{ЛП}}$ – комплексний показник оцінки ліквідності та платоспроможності, бали;

$S_{\text{ФС}}$ – комплексний показник оцінки фінансової стійкості.

Систему отриманих індикаторів наведемо у таблиці 1.

Далі визначаються нормативні значення, які можуть бути розраховані за рейтингом показників окремого підприємства за декілька років, та розраховується комплексний показник за кожним складником ФБ.

Потім розраховується рівень зміни (U) фінансового стану підприємства та оцінюється положення (P) підприємства, що аналізується, порівняно із середнім у галузі.

Для перевірки отриманих результатів проведемо аналіз фінансової безпеки бюджетної організації на прикладі Науково-дослідного інституту проблем фізичного моделювання режимів польоту літаків Національного аерокосмічного університету «Харківський авіаційний інститут» (НДІ ПФМ ХАІ) за 2013–2017 рр.

Нормативними значенням для оцінки рівня фінансової безпеки є рейтинг цієї організації, розрахований за сукупністю одиничних критеріїв.

Визначимо рівень фінансової безпеки НДІ, розрахунки наведемо у вигляді таблиці 2.

Результати розрахунків наведемо у вигляді рисунків 2–3.

За даними оцінки фінансової безпеки можна сказати, що організація має низький рівень фінансової безпеки, за 5 років ці показники погіршилися, про що свідчать дані таблиці та рисунків. Керівництво організації має вжити заходів для відновлення фінансової безпеки.

Таблиця 1

Система індикаторів для розрахунку фінансової безпеки бюджетних організацій

Індикатори		
Група 1. Ефективність діяльності		
1.1. Рентабельність активів	1.4. Коефіцієнт власних доходів у видатках	
1.2. Коефіцієнт співвідношення видатків і доходів за спеціальним фондом	1.5. Коефіцієнт відношення доходів спеціального і загального фондів	
1.3. Коефіцієнт співвідношення видатків і доходів за загальним фондом		
Група 2. Ділова активність		
2.1. Фондовіддача	2.2. Обіговість активів	2.3. Обіговість оборотних активів
Група 3. Ліквідність і платоспроможність		
3.1. Коефіцієнт покриття	3.2. Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами	3.3. Коефіцієнт швидкої ліквідності
Група 4. Фінансова стійкість		
4.1. Коефіцієнт автономії	4.3. Коефіцієнт мобільності	
4.2. Коефіцієнт фінансового ризику	4.4. Коефіцієнт кредиторської заборгованості	

Таблиця 2

Розрахунок показників фінансової безпеки

Показники	Роки					Норм. знач.
	2013	2014	2015	2016	2017	
Група 1. Ефективність діяльності						
Сед	-0,34	0,89	1,30	-1,30	2,02	1,00
1.1. Рентабельність активів	-99,00	-18,00	9,00	-179,00	14,00	14,00
1.2. Коефіцієнт співвідношення видатків і доходів за спеціальним фондом	0,61	0,86	0,95	1,40	0,52	0,52
1.3. Коефіцієнт співвідношення видатків і доходів за загальним фондом	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
1.4. Коефіцієнт власних доходів у видатках	0,24	0,50	0,56	0,44	1,71	0,24
1.5. Коефіцієнт відношення доходів спеціального і загального фондів	2,48	1,13	0,82	0,86	0,06	1,13
Група 2. Ділова активність						
Сда	0,97	0,88	2,12	1,56	0,79	1,00
2.1. Фондовіддача	20,13	40,94	76,31	9,87	4,39	76,31
2.2. Обіговість активів	2,84	3,16	6,30	3,94	3,02	2,84
2.3. Обіговість оборотних активів	5,62	3,39	10,65	10,75	4,21	3,39
Група 3. Ліквідність і платоспроможність						
Слп	-0,36	0,38	0,15	-3,11	0,33	1,00
3.1. Коефіцієнт покриття	0,43	0,85	0,00	0,27	0,00	0,85
3.2. Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами	-11,38	-4,82	2,51	-55,21	5,54	5,54
3.3. Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,37	0,81	0,00	0,25	0,00	0,81
Група 4. Фінансова стійкість						
Сфс	0,56	1,88	0,27	0,43	0,26	1,00
4.1. Коефіцієнт автономії	-0,40	0,11	1,00	-0,50	1,00	1,00
4.2. Коефіцієнт фінансового ризику	1,15	5,11	0,00	0,88	0,00	0,88
4.3. Коефіцієнт мобільності	1,30	3,14	0,28	0,67	0,19	3,14
4.4. Коефіцієнт кредиторської заборгованості	1,40	0,89	0,00	1,50	0,00	1,50
Ссум	0,84	4,03	3,84	-2,42	3,40	–
U	–	4,81	0,95	-0,63	-1,41	–
P	-3,16	0,03	-0,16	-6,42	-0,60	

Висновки. У статті для вирішення поставленої проблеми було визначено особливості функціонування бюджетних організацій, на основі чого визначено комплекс індикаторів, які найточніше відображають фінансову безпеку бюджетних організацій. Все це дало змогу визначити рівень фінансової безпеки НДІ ПФМ ХАІ.

Таким чином, можна сказати, що на рівень фінансової безпеки бюджетних організацій впливає багато факторів, які приводять до

невизначеності та нестабільності економічного середовища та вимагають від підприємства вирішення першочергового завдання – швидкої адаптації та виживання в нових умовах. Питання визначення рівня фінансової безпеки бюджетних організацій є мало розвиненим та потребує поглибленого вивчення.

Подальшим напрямом у розвитку цієї проблеми може бути розроблення та обґрунтування нормативних значень для організацій інших галузей та розрахунок їхньої фінансової безпеки.

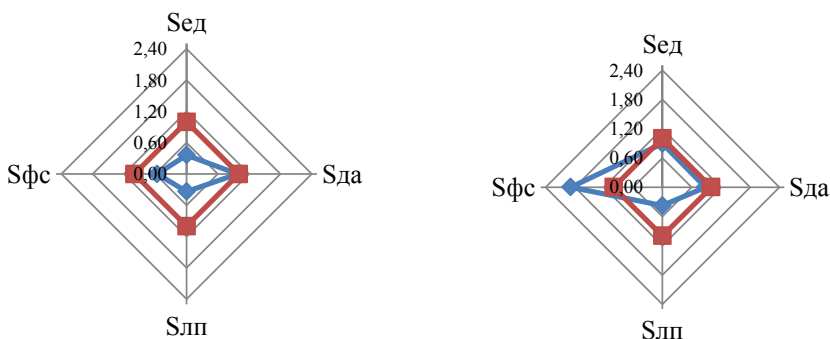

Рис. 3. Рівень фінансової безпеки НДІ ПФМ ХАІ за 2013–2014 роки

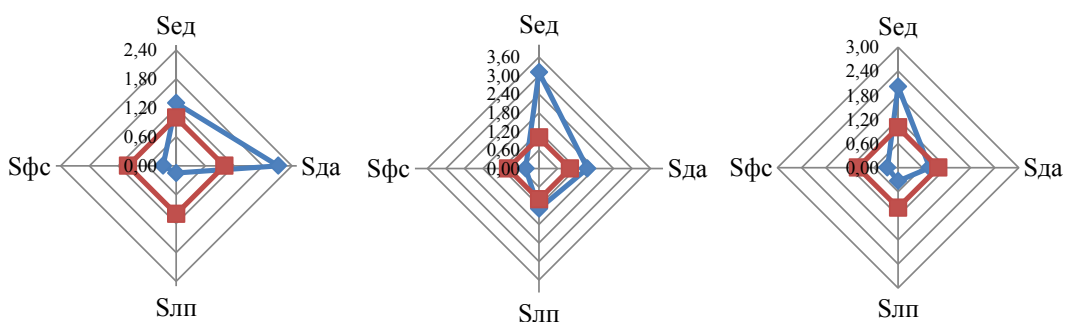

Рис. 4. Рівень фінансової безпеки НДІ ПФМ ХАІ за 2015–2017 роки

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Войнаренко М.П. Управління економічною безпекою підприємств на основі оцінки відхилень порогових показників. Економіст. 2008. № 12. С. 60–63.
3. Кузьменко Т.Б. Управління фінансовою безпекою підприємства: методичний аспект. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2010. № 29. С. 119–124. URL: <http://scholar.google.com.ua/citations?user=PVydl>.
4. Мулик Я.І. Сутність поняття «фінансова безпека підприємства»: систематизація наукових поглядів. Збірник наукових праць ВНАУ. 2013. № 3(80). С. 195–206. URL: econjournal.vsau.org/files/pdfa/2114.pdf.
5. Свірко С.В. Загальні положення порядку складання фінансової звітності в секторі державного управління відповідно до МСБОДС. Формування ринкової економіки. 2010. № 23. С. 470–486.
6. Титикало В.С. Роль бухгалтерського обліку та звітності в управлінні бюджетною установою. Фінанси, облік і аудит. 2011. № 18. С. 369–380. URL: file:///C:/Users/Amnesia/Downloads/Foa_2011_18_48.pdf.
7. Матвійчук Л.О. Методи визначення рівня фінансової безпеки підприємства. Економічні науки. 2010. № 4(54). С. 330–332.
8. Кракос Ю.Б. Управління фінансовою безпекою підприємств. Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. 2008. № 1(1). С. 86–97.